

I.G. Sbiera – resurecția spiritului clasic

Daniela PETROȘEL

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract: The paper examines I.G. Sbiera's personality and works, as representative parts of the political and cultural context of Bukovina. The volume *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului* (1899) makes evident Bukovina's complicated status and denotes I. G. Sbiera's nationalism and his efforts to bring about and develop Romanians' ethnic identity.

Keywords: *I.G. Sbiera, Bukovina, ethnic identity, nationalism.*

Lecturile omagiale sunt, cel mai adesea, niște lecturi ratate; ele nu se pot debarasa de festivismul momentului și de elogierea fără rest a personalității omagiate. Eșuează tocmai unde ar trebui să exceleze, în legitimarea perenității și a exemplarității, prin contextualizarea într-un prezent fundamental diferit a respectivei personalități. Un exercițiu de necesară afirmare a valorii ar însemna tocmai ruperea celui omagiat de vremurile sale și aducerea lui într-un altfel de climat intelectual, cel al actualității. A-l exila în timpul lui istoric, a-i interpreta actele doar corelate cu vremurile înseamnă, în cele din urmă, a-i accentua desuetudinea. O desuetudine care nu afectează individul, ci valoarea modelului.

Toamna anului 2016 ne face să ne întoarcem spre un cărturar de multă vreme uitat; uitat și pentru că biografia sa nu este spectaculoasă, iar domeniile în care a activat sunt ele însele roase de morbul perimării. Este vorba de I. G. Sbiera, născut pe 1 noiembrie 1836 și trecut în neființă pe 22 octombrie 1916, personalitate de al cărui nume se leagă mai ales dezvoltarea învățământului în limba română în Bucovina. Folclorist și istoric literar, preocupat de principiile scrierii limbii române și de identitatea națională, ideolog și idealist, Sbiera face parte din restrânsa categorie a intelectualilor preocupați de raportul dintre individ și viața colectivității.

O imagine asupra lui Sbiera generată de propria reprezentare asupra istoriei sale personale este, în acest context, și un răspuns la întrebarea *Ce ne poate spune o personalitate precum I.G. Sbiera nouă, trăitorilor într-un context tehnologizat și globalizant?* Ce anume din biografia sa poate oferi date pentru configurarea unui model de conduită etică, profesională, politică și națională? Și, mai ales, mai este de actualitate un astfel de model sau, dimpotrivă, realitatea actuală a pulverizat ideea de ideal colectiv și național, cultivând, la alt nivel și cu alte accepțiuni, cultul personalității. Mai este societatea în care trăim deschisă și tolerantă așa cum era învechita, zicem noi, societate de sfârșit de secol al XIX-lea? O astfel de lectură a personalității lui Sbiera ar presupune chestionarea prezentului și

legitimarea trecutului. Căci parcă prea adesea, vizitarea trecutului din motive omagiale păstrează o pioșenie moartă, care nu zguduie suficient prezentul.

Cartea pe care acesta o publică în 1899, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului* (1899) sintetizează coordonatele la care autorul a înțeles să-și raporteze existența. Ar fi impropriu să numim acest volum de *memorii*. Memoriile presupun impregnarea evenimentului în afect și prezența unei subiectivități centrale ce recrează o lume. Naratorul acestui volum, în schimb, excelează în a-și ignora trăirile și puseurile de sensibilitate, preocupat fiind de lumea în care trăiește. Experiențele sale au valoare doar în măsura în care descriu o lume și recrează istoria unui neam. Volumul este o incursiune în istoria Bucovinei, o istorie a oamenilor și a locurilor, a unui tip de sensibilitate și a unor valori ce par demult dispărute.

Parcurgând acest volum, asistăm la o întoarcere sănătoasă la dimensiuni etice și sociale ce defineau existența individuală. Boala omului modern de a fi autoscopic, de a-și sonda și exagera trăirile a sfârșit prin a face din el însuși cel mai important obiect de cult. Exacerbarea subiectivității sfârșește prin a fi o de structurare a individului, redus astfel doar la complicate mecanisme psihologice. Iar *societatea și ceilalți* și-au pierdut de mult aerul protector, de colectivitate, devenind doar prilej de presiune și inhibare a individului, formă a *infernului sartrian*. Dacă ne amintim că, într-o faimoasă definiție, Goethe spunea că tot ce este sănătos este clasic și tot ceea ce este romantic este bolnav, am spune că biografia lui I.G. Sbiera reabilitează modelul omului clasic. Inserarea existenței individuale pe coordonatele istoriei naționale și universale modifică, în bine, perspectiva asupra propriilor drame. Care nici măcar nu sunt drame în sensul în care sensibilitatea modernă l-a dat termenului. Pentru că lipsește înnoșirea sonor exprimată a unui transcendențe opace. Ei îi ia locul o molcomă și mulțumită așezare în existență, cu toate cele pe care le aduce aceasta.

Modul în care autorul Ion al lui Gheorghe Sbiera structurează cartea demonstrează sentimentul continuității; căci viața lui este doar un moment în istoria familiei Sbiera. Și are semnificație doar încadrată într-un context mai amplu, național-politic. Cum precizează în *Cuvântul către cititori*, *Amintirile din viața mea* sunt precedate de destinul în istorie al familiei Sbiera și urmate de informații despre *Starea generală a mișcărilor politice și culturale în Bucovina la finea studiilor mele universitare*. De aceea, scotocește secolele pentru a identifica urme în istorie ale predecesorilor săi și citorii ale acestora. Accentele nu sunt puse apăsător pe propria biografie, ba, așa cum precizează chiar din *Cuvântul către cititori*, este ferm convins că evenimentele sunt neinteresante pentru cititori. Nu este un simplu context ce oglindește o existență, ci este o existență ce slujește unui context. Aducerea în prezent a biografiei și a idealurilor sale ar trebui să genereze întrebări despre măsura în care biografiile intelectuale ale actualității mai sunt atente la lumea în care trăim. Dacă implicarea prezentă ar depăși temporare lamentații verbale, poate am reconsidera activismul în dimensiunea lui autentic formatoare, atât la nivel individual, cât și colectiv. Și eventual l-am și salva de desuetudinea cu care îl asociem.

Respectând dorința autorului, nu asupra biografiei sale vom insista, deși ea este, lipsită fiind de elemente spectaculoase, un model de cumpătare și de așezare echilibrată în lume. Lipsesc excesele, lipsesc lamentările, primează sentimentul încrederii într-un univers structurat pe principiile neștiute, dar ferme ale logicii divine. Nimic nu-i zdruncină încrederea în Divinitate, nici măcar în momentul în care studiile științifice intră în contradicție cu învățătura religioasă în spiritul căreia a crescut. Este un misticism ce consolidează, deloc stihial. Sbiera dă dovadă de o ciudată rezistență la nou, o noutate ce este păstrată la distanță, fără a i se permite să intre în forul intim al autorului. Prima călătorie cu „carul de foc” sau contactul cu viața vieneză nu știrbesc prea mult convingerile

fiului de țăran din Horodnicul de Jos; el rămâne fidel unor principii elementare, moștenite mai degrabă din familie și din experiența ancestrală, decât dobândite pe cale livrescă: datoria deșteptării și dezvoltării identității naționale, necesitatea unui ideal, ideea sacrificiului individual pentru un scop nobil, colectiv.

Sbiera a fost un om pentru care destinul personal este doar o parte a unui destin național, pe care și-l asumă cu dăruire și cu sentimentul datoriei implicite. Nimic strident, nici urmă de patriotism găunos, doar o permanentă stare de veghe la cele naționale și un înalt sentiment al datoriei. Parcurgând vremuri tulburi, dificile pentru armonizarea identității naționale cu cerințele politice ale momentului, a știut să fie ferm în convingerile sale, dând dovadă de un idealism incomod adesea. El este un om care, aproape, nu și-a construit destinul, ci a trăit un destin creat pentru el: creat de alții, de frații Alecu și Gheorghe Hurmuzachi, de Aron Pumnul, de un întreg context politic, în cele din urmă. Întors de la studii de la Viena, în 1861, pregătit pentru a face carieră în țară, el renunță la o posibilă carieră juridică, cedând insistențelor de a-l suplini pe Aron Pumnul, titularul catedrei de limba și literatura română de la gimnaziul din Cernăuți, singura astfel de catedră, de pe atunci, din întreaga Bucovina. Slăbit de boală, Aron Pumnul nu-și mai putea ține orele; iar miza era mai mare decât una strict didactică, căci aceste ore erau necesare pentru conservarea patriotismului și a identității românești. Episodul, care marchează punctul de cotitură în destinul lui Ion al lui Gheorghe Sbiera, este redat în volumul de memorii sub un titlu sugestiv: *Un blestem înfricoșător și o deciziune*. Atenț la teatralitatea și la încărcătura simbolică a momentului, Sbiera surprinde cu acuratețe scena: șocat de faptul că discipolul ales încă este tentat de o carieră în jurisprudență, Aron Pumnul pune pe umerii lui o povară imensă:

„Ce? Tu să nu fii în stare să te sacrifici pentru o cauză națională, tu în care am eu toată încrederea și toată speranța? Ar fi trist pentru tine, și am trebui să nu ni mai batem capul cu susținerea românismului în Bucovina!” [Sbiera, 1899:183]

Copleșit de semnificația misiunii, lui Sbiera nu-i rămâne decât să accepte: „deși cu durere de inimă, am rămas decis ca să mă sacrific și să mă las în știrea lui Dumnezeu!” [Sbiera, 1899:183] Am putea spune că toată cariera lui Sbiera pleacă din acest moment de revelare a menirii sale; o menire pe care o acceptă ca pe un dar al Divinității și pe care încearcă să o onoreze, respectând și continuând realizările profesorului Aron Pumnul.

Deși implicat în mai multe domenii ale spiritului, ar fi prea mult, totuși, să îl numim pe Sbiera un savant; imaginea savantului este mai degrabă cea a insului rupt de lume, captiv într-o realitate iluzorie, autosuficientă. Nimic mai diferit față de modul în care se raporta Sbiera la realitate. El este un om animat de dorința cunoașterii, dar nu cunoașterea în sensul general al termenului, ci cunoașterea care să corespundă momentului; el este un fel de Titu Maiorescu la nivel micro, căci defavorabil îi era contextul, și nici mijloacele necesare nu-i stăteau la îndemână. Tocmai de aceea, dacă avem în vedere resursele de timp și financiare limitate, realizările lui sunt remarcabile: volumele de istorie culturală și literară a românilor, *Codicele voronețean* (1885), *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale* (1890), *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării, în răstimpul de la 1504-1714* (1897), sau culegerile de folclor, *Povești populare românești* (1886) sau *Colinde, cântece de stea sau urări la nunți* (1888). Studiile au în comun preocuparea pentru istoria națională, pentru identificarea unicității unui neam, așa cum reiese ea din creațiile literaturii populare; iar acest lucru se întâmplă în pofida numeroaselor voci ale bucovinenilor, speriate, și pe

bună dreptate [Sbiera, 1899]¹, de faptul că esența românismului ar putea fi redusă la o colecție de credințe în supranatural, așa cum lasă să se vadă culegerile de folclor. Paradoxal, faptul că nu a alterat creațiile populare culese, că a fost fidel mărcilor textului folcloric a dus la o cunoaștere și circulație restrânsă a textelor pe care le-a cules.

Ales, în 1866, membru al proaspăt înființatei Societăți Literare Române (Academia Română), el este pus în situația de a renunța la acest statut; mai multe cauze concură la luarea acestei decizii: opiniile diferite față de ceilalți membri ai societății, dificultățile financiare legate de deplasările la București și, nu în cele din urmă, piedicile politice, generate de faptul că era membrul unei societăți din afara Imperiului Austro-ungar. Totuși, nu se grăbește să-și dea demisia, hotărât să beneficieze din plin de acest statut: să-și clarifice și să-și aprofundeze cunoștințele, să prezinte problemele specifice limbii și literaturii române din Bucovina și, nu în cele din urmă, să obțină cărțile necesare pentru el și pentru învățăceii lui. Invitat, foarte politicos, de G. Sion să renunțe la poziția de membru plin pentru a deveni membru onorific, el scrie un răspuns plin de politețe și modestie, respingând statutul de membru onorific. Își dă seama că acest statut e motivat doar de diplomație, iar singura lui dorință este de a i se trimite în continuare lucrările acestui înalt for intelectual.

I.G. Sbiera este un intelectual implicat în tot ceea ce ține de viața spiritului și cugetă la temeiurile lumii în care trăiește: îl regăsim preocupat de scrierea limbii române – admite exagerările etimologismului, dar nu se debarasează de ele și din respect față de magistrul său –, suferă din cauza eșecurilor politice – candidează de două ori ca deputat și nu este ales –, descrie dificultățile legate de tălmăcirea în limba română a terminologiei juridice sau filosofice și meditează la caracterul omului politic, creându-i portretul ideal. Acesta trebuie să fie născut din moși strămoși bucovineni, să fie iubitor de patrie, religie și națiune și bine informat în aceste domenii, nu în cele din urmă, „să fie buni de gură și ajunși la cap” [Sbiera, 1899:187]. Adevăruri evidente și totuși căroră cu greu li se găsește acoperire în realitatea vie a vieții politice. De o mare subtilitate sunt și opiniile lui legate de formarea tinerei generații; implicat în tot ceea ce însemna procesul educativ, selecția manualelor, păstrarea limbii române ca limbă de studiu, dezvoltarea unor principii de scriere coerente etc., el meditează la complexitatea actului instructiv. Își propune să transmită elevilor nu doar un bagaj de cunoștințe, ci „să deștepți în ei iubire și însuflețire pentru învățătură și progres, conștiință despre individualitatea proprie, despre legătura acesteia cu alte individualități cari compun familii, neamuri și popoare, și despre solidaritatea tuturoră într-o urmărirea unor aspirațiuni comune...” [Sbiera, 1899:167-168]. Este stipulat aici un ideal educațional foarte modern, în care conținuturile glisează de la național la global, de la conștiința de sine la conștientizarea reperelor identitare ale colectivității în care trăiește.

Cutreieră țara în căutarea insulelor de românitate; iar aceste peregrinări prin Banat și Ardeal fascinează prin idealismul oamenilor pe care îi întâlnește. Erau vremuri în care oamenii își deschideau casele străinilor, motivați doar de dorința de a dialoga pe tema românismului. Preoții români erau căutători de vestigii ale trecutului, ce erau păstrat cu sfințenie și arătate oaspeților. Columnele de piatră cu inscripții latinești nu erau doar

¹ În detaliu redă Sbiera, în capitolul *Înființarea și inaugurarea universității Francisco-Josefine*, discursul decanului Facultății juridice, Frideric Schuler de Libloy. Acesta vorbește despre neîntemeiată *sumeție* națională a românilor (a *meditativului român*), popor fără stabilitate, care nu a contribuit cu nimic la progresul științei și care are îndrăzneala de a respinge *știința nemțască*.

monumente de cultură în Ardealul anului 1858; ele erau repere identitare ce demonstau continuitatea și vechimea unui neam.

Fără a se impune prin spectaculosul biografic sau prin monumentalitatea operelor, fără a crea o școală sau discipoli, Sbiera a fost un om care a luptat pentru idealurile în care credea. Cum plastic se descrie, „șânaciu cum eram eu într-o ale mele”. Erau idealuri colective, derivate din orizontul politic al vremii și din situația politică a Bucovinei acelor ani. Și chiar dacă aceste opțiuni au atras asupra lui eticheta de *ideolog necorigibil* – pentru care a și suferit foarte mult –, el și-a păstrat convingerile. În capitolul *O calificare de ideolog*, unde perspectiva este profund subiectivă, chiar înduioșătoare, avem un moment de maximă introspecție, a celui care începe să se îndoiască, nu de înălțimea idealurilor, ci de priceperea lui în a le sluji. Concluzia tonică, cum altfel – „nu m-am desbărbătat, nu m-am dat înfrânt” – vine să completeze portretul unui om pentru care destinul personal are relevanță doar ca parte a unui destin colectiv.

BIBLIOGRAFIE

- *** 1979. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Române, București.
- Procopovici, Al, 1936. *I. G. Sbiera. Discurs rostit la serbarea organizată de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, în ziua de 1 Noiembrie 1936*, Cernăuți.
- Sbiera, I.G., 1899. *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuț, Tipografia universitară a lui R. Eckhardt.
- Tcaciuc-Albu, Nicolae, 1936. *Viața și opera lui Ion Sbiera*, cu un cuvânt înainte de E.I., Editura Liceului „Aron Pumnul”, Cernăuți.